

Pospíšil, Ivo

Cesta do minulosti nemusí být cestou zpět

Opera Slavica. 2010, vol. 20, iss. 3, pp. 51-53

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116822>

Access Date: 29. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vovu poezii. V Polsku doposud chyběla systematická vědecká práce zasvěcená poetickému dílu B. Š. Okudžavy, jak autorka v knize připomíná (na str. 24).

Jak již bylo uvedeno, výzkum písňových textů a básní je rozdělen motivicky, podle témat (resp. leitmotivů). Autorka se také zaměřila na biblické a mytologické aluze v Okudžavově poezii. První překlady a zahraniční publikace jeho poezie se začaly objevovat v průběhu 60. let právě v Polsku. Sám Okudžava se vyznával svou láskou k poezii polského básníka Juliana Tuwima (1894–1953).

Autorka podotýká, že žánr ruské autorské písně není možné zařadit do tradičních žánrových rámců např. prostřednictvím tematické klasifikace, neboť její žánrová struktura je „otevřená a elastická“. Alexandra Urban-Podolan dále rozlišuje písně, které mají charakter pochodu, vyprávění, reportáže, bajky, podobenství, monologu, dialogu, modlitby, zpovědi, balady či romance. Pro autorku je obtížné ustálit hranici mezi lyrickým subjektem a básníkem.

Alexandra Urban-Podolan poukazuje na skutečnost, že Okudžava svou tvorbou vede dialog napříč časem s poezií ruských klasiků (Puškin, Lermontov) nebo s poezií gruzinských básníků (Rustavelli, Baratašvili).

V Okudžavově poezii se projevuje nejen krátká válečná zkušenost autora, ale také inspirace životem předválečné Moskvy, výtvarným uměním a hudbou. Mnoho svých textů autor obohatil o melodii a dodal tím svému básnickému sdělení ještě další umělecký rozměr. Vedle výzkumu zaměřeného na uvedené motivy autorka obrací svou pozornost na stylistickou stránku Okudžavova jazykového projevu (církevní slovanština).

Tento titul představuje významný příspěvek k výzkumu díla jednoho z nejvýznamnějších ruských básníků druhé poloviny 20. století. Ačkoliv kniha je určena spíše pro odbornou veřejnost a studentstvo, lze nepochybně říci, že svou myšlenkovou srozumitelností zaujme i laického čtenáře obdivujícího Okudžavovo poetické dílo.

Jakub Kostelník

Cesta do minulosti nemusí být cestou zpět

Kontexty literární vědy I. Ed. Oldřich Richterek, rec. Miloš Zelenka, Iva Málková. Ofts, Ústí nad Orlicí, Literárněvědná společnost, o. s., Hradec Králové 2008.

Říká se, že první vlaštovka jaro nedělá, ale zde to nemusí být pravda: recenzovaný sborník, většinou bohemisticky a šíře slavisticky orientovaný, bude mít patrně pokračování v regulérním literárněvědném časopise, jenž bude vydávat Literárněvědná společnost. Tento svazek je poměrně zdařilým vykročením. I když editor omlouvá možné nedostatky právě tímto počátkem, nejsou jednotlivé studie vycházející z přednáškových cyklů společné sítě různých poboček České republiky nezdařilé, dokonce jsou místy velmi inspirativní. To, co zaujme na první pohled, je – až na výjimky – jejich minulostní, literárněhistorické, rekapitulační zaměření, jež ovšem nemusí být nutně cestou zpět, spíše poučením, neboť dějiny se rády opakují, byť – řečeno s klasikem – často již jen jako fraška.

Na počátku stojí fragment přednášky pražského rusisty Jiřího Fraňka o *Slově o pluku Igorově* coby falzu. Zvěčnělý literární historik a editor se Slovem zabývá, jak sám uvádí, více než třicet let. V daném případě jeho pojednání líčí typologii falz, resp. problém falz ve

světové literatuře. Ukazuje se, že světová literatura je falz plná a že jsou různé stupně falšování a ovšem různé intence. V podstatě se falza objevují v celém vývoji literatury, a jsou tedy jeho přirozenou součástí – o umění jako takovém nemluvě. K Slovu se tu autor nedostává, ale jeho názor známe odjinud. Autor těchto řádků líčí tradice brněnské literárněvědné rusistiky a zdůrazňuje některé osobnosti (A. Vrzala, S. Vilinského, R. Jakobsona, J. Jiráska).

Slovenský literární kritik a teoretik, slovakista Valér Mikula ve studii *Český poetismus v slovenskej poézii (Sonda do niekoľkých desaťročí)* upozorňuje na to, že český poetismus se do slovenské poezie promítl ve třech vlnách, a to ve 20. letech, potom ve 30. a částečně i 40. letech a nakonec v 50. a dílem 60. letech a dokonce v době tzv. konsolidace v 70. letech minulého století. Každá etapa měla přitom podle Mikuly svá specifika; poetismus totiž – nehledě na svoje vyslovené estetické zaměření – neztrácel ani sociální aspekt typický pro proletářskou poezii, z níž mnohdy vycházel. Na počátku stojí Slováci, kteří žili v českém prostředí, studovali v Praze, tedy zejména davisté (Ján Poničan, Daniel Okáli, Ladislav Novomeský). Asi nejhodnotněji se poetistické inspirace projevují právě u L. Novomeského v sbírkách *Nedela* (1927) a *Romboid* (1932). I když Novomeský, jak Mikula uvádí, odsuzuje ve svém článku z roku 1925 poetismus k smrti, protože poetisté se podle něho třepotají v pohlavních extázích před nohama tanečnic a neslyší bolestný křik ulice, v jeho vlastním díle se úbytek poetismu nijak zvlášť neprojevuje, najdeme jej i ve sbírkách z 30. let, např. *Otvorené okná* (1935), *Svätý za dedinou* (1939) a *Pašovanou ceruzkou* (1948). Jestliže vztah Novomeského k poetismu je spíše přímočarý, jinak je tomu např. u P. G. Hlbiny, který se hlásí spíše ke katolické moderně, ale ve sbírce *Cesta do raja* (1933) má k němu docela blízko. Slovenské diskuse o poetismu z 30. let (S. Mečiar) v Praze vydávaném časopise *Elán* potvrzují jeho důležitost a výskyt dokonce u básníků zdánlivě tak odlišných, jako byl Fraňo Kráľ (sbírka *Balt*, 1931). Spojitost se slovenským surrealismem/nadrealismem je už jasnější (Š. Žáry), ale je tu i sepětí s postsymbolismem (V. Beniak: *Lunapark*, 1936) a jinými autory, spíše solitéry, včetně A. Plávky (*Vietor nad cestou*, 1940). Vyskytují se také frapantní filiace, např. s Jaroslavem Seifertem (Ján Kost-ra). Plnou silou se tato tradice vrací v 50. letech minulého století, např. u konkretistů (trnavská skupina), M. Válka, ve *Vile Tereze* již uváděného L. Novomeského, v 70. letech je pak poetistická poetika lékem na neokonzervativní strnulost tzv. konsolidace (Štefan Moravčík, Kamil Peteraj, Daniel Hevier, V. Klimáček).

Petr Hora zkoumá dva zajímavé pokusy o „dokončení“ básnického díla *Křest svätého Vladimira* Karla Havlíčka Borovského. Především připomíná dílo profesora pražského *Ukrajinského pedagogického ústavu Mychajla Drahomanova* Hryhoryje Omelčenka (nar. 1884; 1945 odvečen do SSSR, jeho osud zůstal neznámý), který shrnul všechny rukopisy a různovětné básně. Tu jde spíše o pokusy pokračovat a reagovat na nové společenské podněty. Karel Juda (1871–1959), satirik a fejetonista, později přívrženec Kramářovy národní demokracie, ve svém *Křtu říše ruské* paroduje carskou proněmeckou politiku, ale zvláště bolševismus. Pokus hodnotí autor jako nikoli umělecky úspěšný. Jiný pokus podnikl Pavel Hořanský v samizdatu ze 70. let minulého století (tematizace totalitního systému). I když se oba autoři k Havlíčkově básni pochopitelně hlásí, jsou do značné míry tematicky nezávislí.

Zajímavý a pro mě tematicky, koncepčně a názorově překvapující je příspěvek brněnské lingvisty Mirky Čejky *Lidé a válka v románech Karla Poláčka (Příspěvek k analýze smyslu literárního díla)*. Autor se zcela odpoutal od jistě hojně sekundární litera-

tury, fenomenologicky svůj objekt uzávorkoval (nikoli náhodou se odvolává na R. Ingardena) a filozoficky kontemplativně hledá polohy člověka a světa: v Poláčkově díle nachází věčná dilemata člověka překonávajícího svoji animální podstatu: „Lidská povaha spočívá v neustálém úsilí o překračování hranic animálnosti, která je zakotvena v člověku, jakož i v tom, aby lidstvem i lidskou úlohou vytvářet hodnoty vyrůstal člověk nad tyto hranice.“ (s. 92).

Užitečná je práce Lubomíra Machaly *Česká literatura v zrcadle literárních cen udělených v roce 2007*, v níž autor využil svých zkušeností s psaním podobných přehledů, v panoramatu různých a různě vznikajících cen (kdo si nyní vzpomene na ty předlistopadové?); při jejich jménech a jménech jejich nositelů si maně uvědomí všechn běh věcí a souvislostí i úsloví o světské slávě polní trávě; nicméně i tyto údaje svědčí ani ne tak o estetické a lidské hodnotě literatury, jako spíše o politickém a interpersonálním stavu společnosti: např. pro Milana Kunderu muselo být velmi zajímavé stát se nositelem ceny Ladislava Fukse, ale proti gustu žádný dšputát. Tyto přehledy jsou pro poznání literárního a politického života takřka nezbytné, a proto je nutno je ocenit.

Ze sborníku se poněkud vymykají dvě studie: jako by sem ani nepatřily svou koncentrací, celistvostí, jakýmsi vnitřním klidem. Jsou na vysoké teoretické úrovni, navazují na světové debaty o komparatistice a naratologii. U jejich autorů – Marka Juvana a Alenky Koron(ové) z Lublaně – nevadí ani jejich slovinština, v druhém případě obohacená anglickým abstraktem.

Kontexty literární vědy I jsou prvním krokem k založení tradice a koneckonců samostatného časopisu, jehož hlavním cílem by měla být obnova literárněvědné platformy napříč generacemi, názorovými antagonismy, zájmovými skupinami a utváření přející pospolitosti, jak o ní tak pěkně roku 1985 v nultém čísle brněnského kulturního časopisu *ROK* vyzvodorovaném tehdy v nepříznivém politickém prostředí psal jeho pozdější polistopadový redaktor Jiří Poláček. Jen doufejme, že tento ještě neexistující časopis nestihne osud polistopadového *ROKU*.

Ivo Pospíšil

Живи, как пишешь, и пиши, как живешь¹

Смирнов, А. А.: Романтическая лирика А. С. Пушкина как художественная целостность. Москва, Наука 2007, 308 с.

Romantismus jako umělecký protiklad klasicismu stavěl na roveň poezii a prostý život. Stejnou myšlenku proklamoval ve své lyrice i Žukovskij, jeden ze zakladatelů a hlavních představitelů ruského romantismu. Dílo Baťušкова a Žukovského položilo základní stavební kámen budoucí Puškinově romantické lyrice, která je také hlavním tématem monografie profesora MGU Aleksandra Andrejeviče Smirnova.

Přímými vlivy těchto dvou poetů na mladého Puškina se autor zabývá především v I. kapitole (*Романтические начала в поэзии К. Н. Батюшкова и В. А. Жуковского*)

¹ Смирнов, А. А.: Романтическая лирика А. С. Пушкина как художественная целостность. Москва 2007, с. 67.